

Čebelarstvo na Slovenskem

Čebelarstvo v Sloveniji ima več stoletij dolgo tradicijo. Že v 18. stoletju je cesarica Marija Terezija imenovala Kranjca Antona Janšo za prvega učitelja čebelarstva v habsburški monarhiji. Slovenski čebelarji so danes v svetu poznani kot odlični strokovnjaki na svojem področju, ki so dobro organizirani in čebelarijo na čebelam prijazen in trajnosten način. Njihovo znanje in kompetence so izjemno cenjene in predstavljajo zgled za čebelarje v drugih državah. Že od nekdaj čebelarijo samo s kranjsko čebelo (kranjska sivka – *Apis mellifera carnica*), ki se je kot slovenska avtohtona rasa ohranila vse do danes in predstavlja edinstveno naravno in zaradi ljudske umetnosti, ki jo je spodbujalo čebelarstvo v preteklosti, kulturno dediščino. Kranjsko čebelo je prvič opisal dr. Filip Rothschütz leta 1857. Znanstveno ime *Apis mellifera carnica* pa je bilo uveljavljeno leta 1879 v delu nemškega biologa Augusta Pollmana.

Kranjska čebela živi na širšem območju jugovzhodne in srednje Evrope, iz zgodovinskih razlogov pa za njeno domovino velja Slovenija. Najdemo jo tudi na avstrijskem Koroškem, Štajerskem, na Madžarskem, v Romuniji, Bolgariji, na Hrvaškem, v Srbiji, Bosni in Hercegovini, Črni gori, delu Makedonije, umetno naseljeno pa tudi v Nemčiji in še marsikje. Kranjska čebela je za italijansko čebelo druga najbolj razširjena čebelja rasa na svetu.

V Sloveniji je dovoljeno čebelariti le z avtohtono kranjsko čebelo, ki ima izjemne lastnosti. Je mirna, delavna, dolgoživa, dobro prezimi, porabi malo zaloge hrane, spomladi se hitro namnoži, je dobra graditeljica satja, odlično izrablja obilne paše še posebej gozdne, ima dobro razvit čistilni nagon in je zato manj dovzetna za bolezni. V svoji dolgi zgodovini je kranjska čebela razvila značilne morfološke in etološke značilnosti, ki jo ločujejo od ostalih ras. Slovenci smo edini, ki zagotavljamo njen izvorni genetski material, skrbimo za njeno genetsko čistost in ohranjanje zanj značilne mirnosti.

Kranjska čebela je bila nekoč divja čebela, danes pa je njen obstoj odvisen od človeka. Čebelar mora zagotavljati hrano za preživetje, skrbeti za njihovo zdravje in zaščito pred škodljivci. Med najpomembnejše povzročitelje bolezni spada zajedavska pršica varoja, ki se je v našem prostoru pojavila po letu 1980. Brez ukrepanja čebelarja lahko varoje čebeljo družino močno oslabijo, družina lahko tudi odmrejo. V predelih z intenzivnim kmetijstvom so čebele potencialno ogrožene tudi zaradi uporabe insekticidov in drugih

fitofarmaceutskih sredstev, v večini zaradi nepravilne uporabe. Čebelarstvo kot panoga je podvrženo vremenskim razmeram in klimatskim spremembam. Pomanjkanje naravnih virov hrane najpogosteje čebele občutijo zlasti v sušnem in deževnem poletju, vse pogosteje pa tudi v spomladanskem obdobju zaradi nestabilnega vremena in pozebe.

V Sloveniji je s čebelami povezanih kar nekaj posebnosti: poleg čebelarjenja s kranjsko sivko zavzema posebno mesto uporaba tradicionalnih panjev, t.i. listovni panji Alberti-Žnideršiča (AŽ panji), panjske končnice, čebelnjaki in prevažanje čebel na pašo. Obsežna in raznolika materialna in nesnovna dediščina čebelarjenja in uporabe čebeljih pridelkov na naših tleh, potrjuje dolgo tradicijo in vpetost te bogate dediščine v vsakdanjik ter praznične dneve posameznikov, družin, socialnih in poklicnih skupin. S čebelarjenjem se v Sloveniji ukvarja več kot 10.000 ljudi, kar glede število prebivalstva v Sloveniji pomeni vsakega desetega posameznika. Danes je čebelarstvo v Sloveniji pomembna kmetijska panoga, pa ne le zaradi čebeljih pridelkov, temveč zato, ker so čebele nepogrešljive kot opraševalke kulturnih rastlin, predvsem sadnega drevja in različnih poljščin za hrano ljudi in živali.

Če lahko rečemo, da se čebele v času, odkar ljudje čebelarijo, niso toliko spremenile, pa tega ne moremo reči za njihovo okolje. V zadnjih desetletjih se čebele srečujejo s povsem novimi dejavniki, ki nanje škodljivo vplivajo. Posledično to zahteva povečano skrb za njihov obstoj, saj škodljivi dejavniki vplivajo na zmanjšanje odpornosti čebel, kar vpliva na njihovo lažjo dovzetnost za bolezni, škodljivce in podobno. Prav nove razmere od čebelarja zahtevajo nova znanja, spremenjen način čebelarjenja in nenehno spremljanje zdravstvenega stanja čebel ter obvezno, preventivno zdravljenje.

Slovenija je na predlog Čebelarske zveze Slovenije leta 2014 podala pobudo, da 20. maj razglasi za Svetovni dan čebel, kar je Generalna skupščina OZN v New Yorku tudi potrdila leta 2017. Svetovni dan čebel je namenjen ozaveščanju svetovne javnosti o pomembnosti ohranjanja čebel in ostalih opraševalcev za zagotavljanje prehranske varnosti in skrbi za okolje ter biotsko raznovrstnost. Potrebno se je zavedati, da je poleg čebeljih pridelkov, ki veljajo za kakovostno hrano, največji doprinos čebel in ostalih opraševalcev opraševanje skoraj treh četrtin vseh rastlin. Kar tretjina svetovne pridelave hrane je odvisna od opraševalcev. Datum 20. maj pa se navezuje na dan rojstva prvega učitelja modernega čebelarstva in slovenskega čebelarja Antona Janše, v njegovem rojstnem kraju v Žirovnici v Sloveniji pa je potekal tudi prvi svetovni dan čebel 20. maja 2018. Ob svetovnem dnevu čebel se vsako leto vrstijo številna praznovanja, konference in ostali dogodki po Sloveniji in svetu, ki ozaveščajo javnost o pomembnosti ohranjanja čebel, opraševalcev in biotske raznovrstnosti.

Na 17. zasedanju Unescovega Medvladnega odbora za varovanje nesnovne kulturne dediščine, je bila nominacija »Čebelarstvo v Sloveniji, način življenja« vpisana na Unescov Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva. Nominacijo je

vodilo Ministrstvo za kulturo v sodelovanju s Slovenskim etnografskim muzejem, Čebelarским muzejem iz Radovljice in Čebelarско zvezo Slovenije. Ob nominaciji z naslovom »Čebelarstvo v Sloveniji, način življenja« sta bili poudarjeni dolga zgodovina in tradicionalni izrazi čebelarstva vključno z razširjenostjo veščin, znanj in praks, ki se prenašajo iz generacije v generacijo. Čebelarstvo je v slovenski prostor močno vpeto s svojo premično in nepremično dediščino, v sodobnem času pa ga zaznamuje tudi čebelarstvo v urbanem okolju in usmeritev v apiterapijo ter turizem. Večstoletna tradicija in spoštljiv odnos do čebel navdihujeta tudi sodobne izraze in prakse tako v izrazoslovju, strokovnem, literarnem in folklornem slovstvu kot tudi v umetnosti in arhitekturi.

Carniolan bee

Janša's apiary in Žirovnica